

**DION KHRYSTOMOS'TA PRODIKOS'UN
“HERAKLES'İN SEÇİMİ”: YENİDEN KURGULAMA,
İDEOLOJİ VE ÖYKÜNME**

Ayşe YAKUT*

Makale Bilgisi

Başvuru: 27 Nisan 2021

Kabul: 30 Mayıs 2021

Article Info

Received: April 27, 2021

Accepted: May 30, 2021

Öz

Dion Khrystomos, Traianus'u kusursuz bir yönetici olma yolunda ahlaki açıdan eğitmek amacıyla sembolik bir karaktere ve bir mythos'a ihtiyaç duymuş ve M.Ö. V. yüzyılda Keoslu sofist Prodikos'un oluşturduğu “Herakles'in Seçimi” adlı eski bir hikâyeye başvurmuştur. Bu anlatının kendisi günümüze ulaşmamış olmakla birlikte, Ksenophon'un Sokratesi'nin ağzından aktarıldığı hâliyle bilinmektedir (Xen. mem. 2.1.21–34). Dion, Prodikos'un “Herakles'in Seçimi”ni yeniden kurgulamış ve birinci krallık söylevinin yarısına yakın kısmını bu yeniden kurguladığı Herakles mythos'una ayırmıştır (or. 1.49–84). Bu çalışma iki noktaya odaklanmaktadır: Herakles mythos'u, önce tematik açıdan Prodikos'un anlatısıyla da mukayese edilerek, Dion'un Traianus'un yönetici kimliğine ilişkin ideolojisi bağlamında irdelenmektedir. Ardından Dion'un, mythos'unda ve bununla ilişkili

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Yunan Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, e-posta: asonmez@ankara.edu.tr; ORCID: 0000-0001-9448-463X

olarak diğer krallık söylevlerinde Prodikos'a ve Prodikos'un anlatısını aktarması sebebiyle Ksenophon'a düşünsel bağlamda nasıl öykündüğü konusu ele alınmaktadır. Böylece, Dion'un Herakles mythos'unun bir yandan Traianus ideolojisini ortaya çıkardığı; bir yandan da, - diğer krallık söylevleriyle de paralel bir şekilde - Klasik Hellen zihniyetine ilişkin değerleri kusursuz yönetimin mutlak unsurları olarak sunduğu anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dion Khrystomos, Herakles'in Seçimi, Traianus, İdeoloji, Öykünme, Prodikos.

Prodicus' "Choice of Heracles" in Dio Chrysostom: Adaptation, Ideology and Imitation

Abstract

Dio Chrysostom needed a symbolic character and a myth to educate Trajan morally and make him a perfect ruler. He referred an old story, the "Choice of Heracles", which was written originally by the sophist Prodicus of Ceos. We have not the actual text of Prodicus, but the story comes to us in Xenophon's account of Socrates retelling it he heard from Prodicus (Xen. mem. 2.1.21-34). Dio adapted the "Choice of Heracles" in his First Kingship Oration (or. 1.49-84). This study focuses on two points: Dio's adaptation of the "Choice of Heracles" is examined in the context of Dio's Trajanic ideology by comparing it with Prodicus' narrative thematically. Then, the issue of how Dio imitated Prodicus and Xenophon in his Heracles myth and kingship orations is discussed. It is seen that while Dio's Heracles myth serves Trajan to become a perfect ruler, on the one hand reveals Dio's Trajanic ideology, on the other hand presents the values of Classical Greek thought as the principles of the perfect government.

Keywords: Dio Chrysostom, Choice of Heracles, Trajan, Ideology, Imitation, Prodicus.

"Herakles'in Seçimi" konulu hikâye ilk defa M.Ö. V. yüzyılda Keoslu sofist Prodikos tarafından gençlere ahlak dersi vermek amacıyla oluşturulmuştur.¹ Prodikos'un anlatısı özgün hâliyle elimizde bulunmamakla birlikte, Ksenophon'un *Sokrates'ten Anılar* (*Memorabilia/Ἀπομνημονεύματα*)

¹ Sofist Prodikos'un Herakles'in seçimi üzerine bir anlatı oluşturduğu antik yazarlar tarafından da doğrulanır: bk. Plat. *symp.* 177b; Philostr. *soph.* 482-483. "Herakles'in Seçimi"nin Prodikos'a ait *Mevsimler* (*Horae/Ἠραε*) isimli eserin bir parçası olduğu düşünülmektedir; konuyla ilgili ayrıntılı tartışmalar için bk. Leslie Kurke, *Aesopic Conversations: Popular Tradition, Cultural Dialogue and The Invention of Greek Prose* (Princeton/Oxford: Princeton University Press, 2011), 276-79.

adlı eserinde Sokrates'in ağzından aktarılmış ve bu şekliyle günümüze ulaşmıştır.² Prodikos'un anlatısının Ksenophon'un eserinde Sokrates tarafından olduğu gibi aktarılıp aktarılmadığını anlamak zordur. Sokrates'in hikâyeyi aktardıktan sonra Aristippos'a "Prodikos Aretē'nin Herakles'e verdiği dersi böyle anlatıyor; kuşkusuz düşüncelerini benimkinden daha parlak sözcüklerle süslemiştir" deyişi (Xen. *mem.* 2.1.34), aktarımın özgün hâline yakın bir aktarım olsa dahi kelimesi kelimesine aynı olmadığını düşündürmektedir.³

Prodikos'un hikâyesinde Herakles delikanlılık çağında, biri erdeme diğeri erdemsizliğe giden iki yol ayrımında sunulur ve bu iki yoldan hangisini seçeceğini bilemez. Bu noktada, iki boylu boslu kadının kendisine doğru yaklaştığını görür. Biri, güzel görünümlü, soylu yapılı, pırıl pırıl renklerle süslenmiş, bakışları utanç dolu, tavırları ölçülü ve beyaz giysili bir kadın; öteki ise, balık etinde ve narın, olduğundan daha beyaz tenli ve daha al yanaklı görünecek biçimde boyalar sürünmüş, iri gözlü, gerçek yapısından daha dik duran, giysisi de gençliğini özellikle ortaya çıkaran, durmadan kendini kontrol eden, birinin ona bakıp bakmadığını gözleyen ve sık sık gölgesine bakan bir kadındır (*mem.* 2.1.21–22).⁴ Fiziksel özelliklerinin tasvirinden sonra, bu iki kadının Herakles'le konuşmaları ve Herakles'e vaatleri anlatılır: Erdemsizlik yolunu temsil eden Kakia, Herakles'e her türlü zevki, ömrünün sonuna kadar zorluklardan uzak bir yaşamı, savaş ve uğraşlarla kafa yormamayı, her şeyi en kolay yoldan elde etmeyi, bedenine ve ruhuna zahmet ve sıkıntı verecek şeylerden uzak olmayı, başkalarının çalışıp ürettiklerinden yararlanmayı vaat eder (*mem.* 2.1.23–26). Erdemin yolunu temsil eden Aretē ise, kendi yoluna

² Xen. *mem.* 2.1.21–34 = 84 [77] B2 Diels/Kranz.

³ Philostratos, Ksenophon'un aktarımının güvenilirliğinden emindir: καὶ τί ἄν χαρακτηρίζοιμεν τὴν τοῦ Προδίκου γλῶτταν, Ξενοφῶντος αὐτὴν ἰκανῶς ὑπογράφοντος; = "Prodikos'un dilini Ksenophon yeterince yansıtırken, onu ben niye tasvir edeyim?" (Philostr. *soph.* 496). Ksenophon'un Prodikos'un kullandığı sözcüklere ne denli sadık kalıp kalmadığına dair birbirine karşıt görüşleri savunan çalışmalar bulunmaktadır: bk. David Sansone, "Heracles at the Y," *The Journal of Hellenic Studies* 124 (2004); Vivienne Gray, "The Linguistic Philosophies of Prodicus in Xenophon's Choice of Heracles?," *The Classical Quarterly* 56, no. 2 (2006); Louis-André Dorion, "Héraklès entre Prodicos et Xénophon," *Philosophie antique* 8 (2008); David Sansone, "Xenophon and Prodicus' Choice of Heracles," *The Classical Quarterly* 65, no. 1 (2015).

⁴ Herakles'i erdem yoluna götürecek olan Aretē daha çok bedene özgü somut niteliklerinden ziyade, "soylu", "pırıl pırıl", "utanç dolu", "ölçülü" gibi soyut niteliklerle tasvir edilir. Buna karşılık, Herakles'i erdemsizlik yoluna götürecek Kakia ise, "balık etinde", "beyaz tenli", "al yanaklı", "gençliğini özellikle ortaya çıkaran giysili" gibi tamamen bedene özgü niteliklerle betimlenir (Kurke, *Aesopic Conversations*, 273). Kakia'ya özgü bu nitelikler, âdeta bir *hetaira*'ya özgü nitelikleri çağrıştıır ve aşırıya kaçan bir yaşam tarzına işaret eder; bk. Emma Stafford, "Vice or Virtue? Heracles and The Art of Allegory," in *Herakles and Hercules: Exploring A Graeco-Roman Divinity*, eds. Louis Rawlings and Hugh Bowden (Swansea: The Classical Press of Wales, 2005), 75.

girdiği takdirde son derece güzel ve soylu işler başaracağını, tanrıların insanlara çalışma ve didinme olmadan soylu ve güzel bir şeyi vermediğini ve pek çok şeyi çalışarak, ter dökerek elde edebileceğini anlatır (*mem.* 2.1.27–29). Nihayetinde Herakles'ten bu iki kadından birini seçmesi beklenmekteyken, anlatının bitişinde Herakles'in seçimi dile getirilmez. Ancak, Herakles'in seçimini Aretē yönünde kullanması gerektiği ima edilir ve mutluluk bu koşula bağlı kılınır: "İşte, soylu ana babanın çocuğu, Herakles, böyle çabalarsan, gıpta uyandıracak bir mutluluk kazanabilirsin" (*mem.* 2.1.33). Herakles'in seçimi açıkça belirtilmemiş olsa da, Aretē'yi seçtiği ve erdem yolundan gittiği kabul edilir.⁵

Prodikos'un kurgusunun iskeletini Herakles'in erdem ve erdemsizliğin kişileştirilmiş hâli olan Aretē ve Kakia'nın temsil ettiği iki yol ayrımında bulunması ve kendi iradesiyle bu iki yoldan birini seçmek durumunda bırakılması (*mem.* 2.1.21) oluşturur. Prodikos'un anlatısının doruk noktaları olan bu motifler açıkça geleneksel anlatılara ilişkin unsurları barındırır: Erdem ve erdemsizlik olarak sunulan iki yol motifi, Hesiodos'un biri kötülüğe diğeri erdeme giden iki yol motifinden uyarlanmıştır.⁶ Herakles'in bu iki yol arasında seçim yapmak durumunda kaldığı, yani başka bir deyişle Aretē ve Kakia'nın girdiği çekişmenin yargıcı konumuna düştüğü sahne ise, "Paris'in Hükümü"nde Paris'in Hera, Athena ve Aphrodite'nin *agōn*'una yargıçlık yaptığı sahnenin bir başka versiyonudur.⁷

⁵ Bunu düşündüren de Sokrates'in Prodikos'un anlatısını aktardıktan sonra, Aristippos'a "Prodikos, Aretē'nin Herakles'e verdiği dersi böyle anlatıyor" ifadesidir (Xen. *mem.* 2.1.34). Zaten Herakles, erdemden ötürü başarılar elde etmiş kahramanların en önde geleni olarak sıralanmaktadır (Stafford, "Vice or Virtue?," 77). Herakles'in bu bağlamda Pindaros'ta sunumu için bk. G. Karl Galinsky, *The Herakles Theme: The Adaptations of the Hero in Literature from Homer to Twentieth Century* (Oxford: Blackwell, 1972), 29–38; Euripides'te sunumu için bk. Galinsky, *The Herakles Theme*, 56–73; M.Ö. IV. yüzyılda sunumu için bk. Galinsky, *The Herakles Theme*, 103–7.

⁶ Bk. Hes. *erg.* 287–292; Bruno Snell, *The Discovery of the Mind*, trans. Thomas G. Rosenmeyer (New York: Harper & Row, 1960), 268; Mary Kuntz, "The Prodikeyan 'Choice of Herakles' A Reshaping of Myth," *The Classical Journal* 89, no. 2 (1994): 169 vd. n. 18 ile birlikte; Kurke, *Aesopic Conversations*, 272. Hesiodos ve Prodikos arasındaki bağlantı hakkında bibliyografya için bk. Kurke, *Aesopic Conversations*, 272, n. 27.

⁷ Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff, *Euripides' Herakles* (Berlin: Weidmann, 1895), 101; Kuntz, "Prodikeyan 'Choice of Herakles'," 166; 172. İki tema arasında karşılaştırma için bk. Kuntz, "Prodikeyan 'Choice of Herakles,'" 172–74. Prodikos'un "Herakles'in Seçimi"ni oluştururken, Sophokles'in "Paris'in Hükümü"nü işlediği *Hüküm* (Κρίσις) adlı oyunundan etkilendiği düşünülmektedir; bk. Stefan Radt, *Tragicorum Graecorum Fragmenta*, vol. 4: *Sophocles* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1999), 325. Athenaios'un aktarımına göre, ozan Sophokles *Hüküm* (Κρίσις) adlı oyununda Aphrodite'yi bir tür Haz Tanrıçası (Hēdonē) olarak sunarken, Athena'yı Düşünce (Phronēsis), Akıl (Nous) ve Erdem (Aretē) Tanrıçası olarak sunar (Athen. *deip.* 687c = *TrGF* 4 F 361 I). Athenaios, ayrıca, eskilerin "Paris'in

Prodikos'un gençlere ahlak dersi vermek amacıyla, geleneksel anlatılara ilişkin birtakım temalar üzerine inşa ettiği "Herakles'in Seçimi", kendisinden yüzyıllar sonra, Roma İmparatorluk Çağı'nda yaşamış Dion Khrysostomos tarafından farklı bir kurguyla yeniden gündeme alınmıştır: Prodikos'un erdem-erdemlilik (Aretē-Kakia) şeklinde sunduğu iki yol motifi, Dion'un kurgusunda, krallık-tiranlık (Basileia-Tyrannis) şeklinde iki tepeye dönüşmüş ve Herakles bu tepelerden birini seçmek durumunda bırakılmıştır. Dion, Traianus'un yönetiminin başlarında (M.S. 100) *symbolos* rolünü üstlenerek İmparator'u eğitime/ahlaki açıdan yönlendirme amacıyla oluşturduğu *Krallık Üzerine I* (or. 1: Περὶ βασιλείας α') adlı söylevinin yarısına yakın kısmını, yeniden kurguladığı bu Herakles *mythos*'una ayırır (or. 1.49–84).⁸

I

Dion Khrysostomos'un Prodikos'a öykünerek oluşturduğu Herakles *mythos*'u, onun kendi siyasi ideolojisi doğrultusunda Roma gücüyle iletişime geçme aracıdır. Dion *mythos*'una yer verdiği birinci krallık söylevini Traianus'un yani bir Roma imparatorunun huzurunda verdiği⁹ ve anlatısının İmparator tarafından nasıl karşılanacağını bilemediğinden inandırıcı ve karşı çıkılmayacak bir kurguya ihtiyaç duymuş olmalıdır. Bu nedenle Dion'un Herakles *mythos*'u, açıkça Prodikos'un "Herakles'in Seçimi"nin bir uyarlaması olsa da, kurgu kompozisyonunda bir takım farklılıkları da barındırmaktadır. Bu, hem birinci krallık söylevine başlarken sarf ettiği açılış cümlelerinden, hem de *mythos*'unun önüne tasarladığı giriş

Hükümünde hazzı erdemle kıyasladıklarını ve Aphrodite'nin, yani hazzın seçilmesi durumunda işlerin karıştığını, Herakles'in hikâyesinin de bu düzlemde kurgulandığını ifade eder (Athen. *deip.* 510c = *TrGF* 4 F 361 II).

⁸ Aslında Dion, *mythos*'u çoğu zaman eğlenceyle ilişkilendirir: *mythos*'u/*mythologēma*'yı "sakinleştirmek/yatıştırmak" (Dion Chrys. or. 4.74: παραμυθούμεναι), "hoşnut etmek" (or. 4.74: χαρίζόμεναι), "sevindirmek" (or. 5.24: ἐπιχαρισώμεθα), "sevinmek/hoşnut olmak" (or. 72.13: ἠδόμενοι) filleriyle birlikte kullanır. Üstelik, çocuklara ya da gençlere anlatılan söylemler olarak tanımlar (or. 4.74; 5.24; 72.13). Öte yandan, Dion *mythos*'un hitap ettiği kitleyi eğlendirme amacı güden kullanımını onaylamazken, *paideia* ile ilişkili kullanımını onaylamaktadır; bk. or. 5.1–3. Dion Khrysostomos'un *mythos*'u genel olarak kullanımı hakkında bk. Graham Anderson, "Some Use of Storytelling in Dio," in *Dio Chrysostom: Politics, Letters and Philosophy*, ed. Simon Swain (Oxford: Oxford University Press, 2000); Suzanne Said, "Dio's Use of Mythology," in *Dio Chrysostom: Politics, Letters and Philosophy*, ed. Simon Swain (Oxford: Oxford University Press, 2000).

⁹ Christopher P. Jones, *The Roman World of Dio Chrysostom* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978), 53; 118; 136; 138; Anthony R. R. Sheppard, "Dio Chrysostom: The Bithynian Years," *L'Antiquité Classique* 53 (1984): 172; John L. Moles, "The Kingship Orations of Dio Chrysostom," *Papers of the Leeds International Latin Seminar* 6 (1990): 301.

bölümünden açıkça anlaşılmalıdır. Örneğin, Dion birinci krallık söylevine başlarken, henüz *mythos*'una dair hiçbir değinisi olmadan, yeni imparator olan Traianus'a hitap edecek sözlerinin yüreklendirici ve gerçekten krallara layık olması gerektiğini vurgulayarak (Dion Chrys. *or.* 1.4–5), *mythos*'unun da bir parçası olduğu söyleviyle ilgili şu ifadeyi dile getirir: “cesur ve yasalara saygılı bir önder olmayı isteyen, ayrıca hayli cesarete ve erdemliliğe ihtiyacı olan birine hitap ettiğini düşündüğüm için...” (*or.* 1.5). Ardından, yalnızca sağduyulu ve bilge kişilerin konuşmasının kusursuz ve mükemmel bir “kılavuz” (ἡγεμών), uyumlu ve erdemli bir doğanın “yardımcı”sı (βοηθός) ve doğru bir şekilde “yol gösteren” (ἄγων) olabileceğini belirtir (*or.* 1.8). Dion'un bu ifadelerinden anlaşılan, onun gözünde Traianus'un cesur ve yasalara saygılı bir önder olmayı istediği, uyumlu ve erdemli bir doğaya sahip olduğu, ancak bir kılavuza, yardımcıya ve yol gösterene ihtiyaç duyduğu; tüm bunları sağlayabilecek olanın ise, Dion'un söylevi olduğudur. Dion, sözlerinin dikkatle dinlendiği takdirde işe yarayacağını belirterek (*or.* 1.10), söylevinin onu dinleyene ahlaki bir iyileşme sağlayacağını ancak dinleyicinin de söylenenlere mutlaka uyması gerektiğini vurgulamış olur. Burada söylevin sahibi Dion ile dinleyici rolündeki Traianus'un rolleri belirginleşmiştir: Dion'un görevi felsefi bir eğitmen olarak söylevini oluşturmak; öğrenci konumundaki Traianus'un görevi ise, Dion'un sözlerine kulak vermektir.¹⁰ Böylece, Dion, söylevinin büyük bir bölümünü Herakles'in seçimine ilişkin *mythos*'a ayırmasının izahını da en başından yapmış olur: Bu *mythos* Dion'un, Traianus'un kusursuz bir yönetici olması konusunda kılavuz, yardımcı ve yol gösteren olacağına dair daha söylevinin başında belirttiği vaadinin önemli bir ayağıdır ve bu nedenle Traianus tarafından dikkate alınmalıdır.

İmparator'a yol göstericiliğini bir *mythos* ile gerçekleştiriyor olması Dion Khrysostomos'u çekimser bırakmış olmalıdır ki, *mythos*'unu aktarmaya başlamadan önce, anlatısına hazırlık bağlamında bir giriş bölümü kurgulamıştır (*or.* 1.49–64). Dion söz konusu giriş bölümüne, Traianus'a anlatacağı *mythos*'u tanımlama gereği duyarak başlar:

“eğer bir *mythos*'u, daha doğrusu *mythos* şeklinde anlatılan kutsal ve iyileştirici bir *logos*'u dinlemek istersen...” (*or.* 1.49).

Dion Herakles'le ilgili anlatısını *mythos* olarak adlandırsa da,¹¹ bu ifadesinde *mythos* ile *logos*'un birbirine karıştığı görülür. Burada, anlatacağı *mythos*'un boş bir söylence olmadığını belirtme çabasında olduğu açıktır.¹²

¹⁰ Moles, “The Kingship Orations,” 311.

¹¹ Dion Chrys. *or.* 1.56: τὸνδε τὸν μῦθον; 1.58: τοῦδε τοῦ μύθου.

¹² Benzer tanımlama, Platon'da da görülür: Sokrates, Kallikles'e anlatacağı hikâyenin *mythos* olmadığını, gerçek bir *logos* olduğunu söyler; bk. Plat. *Gorg.* 523a: ἄκουε δὴ, φασί, μάλα καλοῦ λόγου, ὃν σὺ μὲν ἡγήσῃ μῦθον, ὡς ἐγὼ οἶμαι, ἐγὼ δὲ λόγον.

Bu çaba, Dion'un *mythos*'unun sadece bir *logos* değil, "kutsal" (ἱερός) ve "iyileştirici" (ὀγυής) bir *logos* olduğunu vurgulamasından da anlaşılmaktadır. Nitekim, bu *mythos* görünümlü *logos*'un kutsallığı, dinsel törenlerle ilişkili *hieros logos*'u çağrıştırmakta ve Dion'un gözünde Traianus'un gerçek krallığın kutsal makamına girme evresinde olduğunu düşündürmektedir.¹³ İyileştiriciliği ise, Traianus'a spiritüel bir iyileşmeyi vaat etmesinden kaynaklıdır. Dion'un bu tanımlamasıyla, anlatacağı Herakles *mythos*'unun gerçekçiliği ve inandırıcılığı kuvvetlenmiş ve Traianus tarafından dikkate alınmasının gerekliliği vurgulanmış olur.

Dion kurguladığı giriş bölümünde, Herakles *mythos*'unun aslında bir *logos* olduğunu belirtip onu diğer *mythos*'lardan ayırdıktan sonra, bu *mythos*'u ne zaman, nerede ve nasıl öğrendiğinin detaylarını paylaşır (*or.* 1.49–58): Vaktiyle Heraia'dan Pisa'ya giden yolda, Alpheios boyunca yürümüş, bir ormana ve dağlık araziye sapmış, yolunu kaybetmiş ve Herakles'in kutsal alanına girmiştir (*or.* 1.52–54). Herakles'in kutsal alanında, Elisli ya da Arkadialı bir kâhin kadından Herakles'le ilgili bir *mythos* dinlemiştir (*or.* 1.49).¹⁴ Bu detayların, Dion'u İmparator Traianus'un huzuruna getirmeye aracı olan bir kurgu olduğuna şüphe yoktur.¹⁵ İsmi verilmeyen bu kadın, yaşlıdır; omuzlarından dökülen kır saç örgüleri vardır (*or.* 1.53); bilgedir (*or.* 1.56) ve tanrıların anası tarafından kendisine verilmiş kehanet yeteneğine sahiptir (*or.* 1.54). Dion'un, Herakles *mythos*'unun kaynağı olarak gösterdiği kâhin kadını tüm detaylarıyla tasvir etmesi, *mythos*'unun dikkate alınmaya değer olduğu fikrini daha da kuvvetlendirmek içindir. Dion, ayrıca, *mythos*'un Traianus'a anlatılmasının kâhin kadın tarafından kendisine buyrulduğunu ve bunun tanrısal bir karar olduğunu ifade eder (*or.* 1.56–57). Hatta, kâhin kadının kehanetini açıkça dile getirir: "Dedi ki: bir gün pek çok toprağa ve insana hükmeden oldukça güçlü bir adamla karşılaşacaksın...bu hikâyeyi ona anlatmaktan çekinme" (*or.* 1.56). Dion bu ifadesi sayesinde *mythos*'unun sorumluluğunu karşı çıkılamayacak bir güç olarak tanrıya atfetmiş bulunur.

¹³ Moles, "The Kingship Orations," 318–19; *hieros logos*'un dinsel törenlerle ilişkili olarak kullanıldığına dair bk. Hdt. 2.81.2.

¹⁴ Dion Khrystostomos'un burada *mythos*'unu "bir zamanlar" (ποτε), bir kadından "dinledim" (ἤκουσα) şeklinde ifade etmesi, Platon'un kurgusunu anımsatmaktadır. Platon'un *Şölen* (*Symposium/Συμπόσιον*) adlı eserinde, Sokrates sevgi üzerine yapacağı konuşmaya başlamadan önce, bu konuşmayı bir zamanlar (ποτ') Diotima adında Mantineialı bilge bir kadından dinlediğini (ἤκουσα), sevgi üstüne ne biliyorsa bu kadından öğrendiğini ve bu kadının kendisine söylediklerini anlatacağını ifade eder (Plat. *symp.* 201d).

¹⁵ John L. Moles, "The Date and Purpose of the Fourth Kingship Oration of Dio Chrysostom," *Classical Antiquity* 2 (1983): 260; John L. Moles, "The Thirteenth Oration of Dio Chrysostom: Complexity and Simplicity, Rhetoric and Moralism, Literature and Life," *The Journal of Hellenic Studies* 125 (2005): 126.

Dion, Herakles'le ilgili birtakım bilgiler de aktarır: Herakles Zeus'un oğludur; sadece Hellas'ın değil, güneşin doğduğu yerden battığı yere dek yeryüzüne hükmetmiştir; sade bir eğitim almıştır; kendine yeten, ruhu yaman, bedeni kuvvetli biridir; çalışma konusunda herkesten öndedir; istediği her şeyi başarmıştır (or. 1.59–64). Bu ifadelerinde de, yine *mythos*'unu anlatmaya başlamadan önce Herakles'in tanrısal yanının, tüm yeryüzüne hükmeden güçlü krallığının ve beden gücünün yanı sıra ruh gücünün ön planda oluşunun vurgulanması, *mythos*'unun ana karakterinin bir rol model olarak örnek alınması gerektiğini hissettirmek içindir.

Görüldüğü üzere, Dion Khrysostomos'un kurguladığı giriş bölümünün (or. 1.49–64) Herakles *mythos*'una mükemmel bir ortam hazırladığı aşikârdır.¹⁶ Dion'un *mythos*'una dair verdiği tüm ön bilgiler, aynı zamanda, kendisinin or. 1.49'daki "*mythos* görünümlü *logos*" iddiasını da destekler niteliktedir. Bu noktada, elbette, bir yandan *mythos*'unun Traianus tarafından inandırıcı bulunmasını ve kabul görmesini sağlama arzusunun, bir yandan da tahta yeni çıkmış bir imparator karşısında böyle bir anlatının nasıl karşılanacağı konusundaki çekimsizliğinin varlığından söz edilebilir.

Dion'un Herakles *mythos*'u, Prodikos'unkine göre daha farklı bir şekilde başlar. Burada önce, Herakles'in niçin bir seçim yapmak durumunda bırakıldığı anlatılır: Zeus oğlunun haz ve çıkar peşinde olmadan hükmetmek istediğini görünce Hermes'i göndermiştir. Zeus'un buyruğuyla harekete geçen Hermes, genç Herakles'in yetişmekte olduğu Thebai'a vararak onu seçimini yapması için krallık ve tiranlık adında birbirinden farklı iki tepesi olan bir dağa götürür (or. 1.65–67). Dion böylece, Prodikos'un hikâyesinde bir başına sunduğu Herakles'i, tanrısal bir müdahalenin içine yerleştirmiş olur. Prodikos'un Herakles'inin erdem ve erdemsizlik arasında seçim yapmak durumunda kalması tüm gençlerin delikanlılık çağına geldiğinde karşılaştığı bir durum olarak belirtilmişken (*mem.* 2.1.21), Dion'un kurgusunda Herakles'in kendiliğinden bir seçim yapmak durumunda kalmadığı anlaşılmaktadır. Onu böyle bir seçim yapmakla karşı karşıya bırakan Zeus'tur ve Zeus'un haklı sebepleri vardır: "çünkü Zeus, Herakles'in soylu bir doğaya sahip olduğunu bilse de, içinde ölümlü bir yan taşıdığını düşünerek, aşırılığın ve ölçsüzlüğün insanlar arasında pek çok örneğinin olduğunu ve birçok kişinin düzgün karakterde birini, bu kişi istemediği halde, kendi doğasının ve eğiliminin dışına çıkardığını biliyordu" (or. 1.65). Dion, Herakles'in iki tepeden birini seçmek durumunda bırakılmasının nedenlerini izah ederek, *mythos*'unu Traianus için belli bir mantık düzlemine oturtmuş olur. Tam da

¹⁶ Said, "Dio's Use of Mythology," 174.

bu noktada Herakles'le Traianus özdeşleşir ve Traianus'un krallık ve tiranlık arasında bir seçim yapmasının gerekliliğinin altında yatan düşünce açığa çıkmış olur: Traianus soylu bir doğaya sahip olabilir, ancak bir ölümlüdür; karakteri düzgün olabilir, ancak aşırılık ve ölçsüzlük onu soylu doğasından saptırabilir. Yani Traianus, bir "ölümlü" (θνήτοϛ) olduğunu unutmamalı; "aşırılık" (τροπή) ve "ölçsüzlük" (ἀκολασία) ile doğasını bozmamalıdır; bu konuda da Herakles'in yapacağı seçimi dikkate almalıdır.

Dion ayrıca, Prodikos'tan farklı olarak, Herakles'e bu seçimi yapmak üzere gireceği yolda eşlik etmek üzere Zeus tarafından gönderilen bir aracıyı, yani Hermes'i, sunmuştur (*or.* 1.65). Burada Dion'un kendisini üstlendiği vazife açısından Hermes'le özdeşleştirdiği görülür.¹⁷ Nitekim *or.* 1.56–57'de belirttiği üzere, Dion da anlattığı bu *mythos*'la ilişkili olarak tanrısal bir yazgının, kehanetin aracıdır; kurgusunda kâhin kadın kendisinden aktarmasını istediği için bu *mythos*'u Traianus'a anlatmaktadır. Dion böylece Herakles *mythos*'unun tüm sorumluluğunu kendi üzerinden atmış olur: Herakles'i/Traianus'u krallık ve tiranlık arasında bir seçim yapmak durumunda bırakan Hermes/Dion değil, Zeus/tanrısal yazgıdır.

Dion'un kendini Hermes'le, Traianus'u Herakles'le eşleştirmesinden sonra *mythos*'un ana noktasına gelinir. Hermes, Herakles'e krallık ile tiranlığın kişileştirilmiş hâli olan Basileia ile Tyrannis'in özelliklerini sunar: Basileia parlak bir tahtta oturan, güzel ve görkemli bir kadındır; beyaz bir elbise içindedir; elinde altından ya da gümüşten olmayan, ancak bunlardan daha parlak ve temiz bir asa taşımaktadır; görünüşü parlak ve kutsaldır; iyi olan herkes ona korkmadan bakabilir; sükûneti ve dinginliği sakin bir ortam sağlar; bu kadının olduğu tepe ürünlerle ve hayvanlarla doludur, orada yığınla bulunan altın ve gümüşe önem vermez (*or.* 1.70–72). Tyrannis'in tepesi ise, pek çok kişinin arzuladığı ve uğruna cinayetler işlediği, oğulların babalarına, babaların oğullarına, kardeşlerin kardeşlerine suikast düzenlediği yerdir (*or.* 1.76). Burada her şey düzensizlik içindedir; her şey kibir, gösteriş ve aşırılık göstergesidir; pek çok asa, *tiara* ve şerit bulunmaktadır; Tyrannis'in, soylu bir görünüş yerine çirkin ve zalim bakışları vardır. Gururlu görünmek için, huzuruna gelenlerin yüzüne bakmaz; onları hor görür; herkeste nefret uyandırır; en küçük şeyi bile yağmalar; kıyafeti rengarenk, elbisesi yırtık pırtıktır. Korktuğunda, şüpheye kapıldığında ve öfkelenildiğinde yüzü renkten renge girer (*or.* 1.79–81). Basileia'nın ölçülü/aşırılıktan uzak yaşam tarzı, Prodikos'un kurgusunda Herakles'i erdem yoluna götürecektir olan Aretē'nin ölçülü yanının vurgulandığı tasviriyle örtüşürken; Tyrannis'in

¹⁷ Dion Khrystostomos, Aleksandrealılara verdiği söylevinde de kendisini Zeus'un elçisi olan Hermes'le kıyaslar: bk. Dion Chrys. *or.* 32.21.

gösteriş/aşırılıkla iç içe yaşam tarzı, Prodikos'ta Herakles'e çalışma ve çabadan uzak, hazla dolu bir yaşamı sunan Kakia ile örtüşür.

Dion, Prodikos'un Aretē-Kakia tasviri düzleminde geliştirdiği Basileia-Tyrannis tasvirinin yanı sıra, Basileia ve Tyrannis'e eşlik eden unsurları da sunar. Basileia'ya eşlik eden unsurlar şu şekilde tasvir edilir:

"Şu sağ elinde oturan Dikē'dir, bakışları hem sert hem yumuşaktır, göz kamaştırıcı eşsiz güzelliğiyle parıldar. Onun yanında ona çok benzeyen ancak görünüşü bakımından biraz farklı olan Eunomia oturur. Öteki tarafında çok güzel, zarif giyinmiş ve içtenlikle gülümseyen bir kadın vardır, Eirēnē derler ona. Basileia'nın yakınında, asanın hemen yanında, şu önde duran ise, güçlü, kır saçlı ve gururlu bir adamdır, Nomos'tur adı; o ayrıca, Logos Orthos, Symboulos ve Paredros isimlerini de taşır; o olmadan bu kadınların bir şey yapması veya bir işe kalkışması caiz değildir" (or. 1.74–75).

Tyrannis'in yanında bulunanlar da şöyledir:

"...Burada Ōmotēs, Hybris, Anomia ve Stasis vardı. Bunların hepsi ona zarar veriyor ve onu son derece kötü bir şekilde yıkıma uğrattıyordu..." (or. 1.82).

Basileia'nın yanı sıra, onun yanında bulunanların da vurgulanması krallık makamının "adalet" (δικη), "iyi düzen" (εὐνομία), "barış" (εἰρήνη) ve "doğru mantık" (λόγος ὀρθός), "danışman" (σύμβουλος), "yardımcı" (πάρεδρος) adı da verilen "yasa" (νόμος) olmadan varlığını sürdürmeyeceğini vurgulamak için olmalıdır. Burada diğer unsurlardan daha fazla yasanın, yani *nomos*'un üzerinde durulması ve bu kadınların *nomos* olmadan bir şey yapmasının olanaklı olmadığına dile getirilmesi, İmparator'un gücünün sınırlı oluşunu vurgulamak ve imparatorluk yetkisi üzerindeki en üst kontrol mekanizmasının *nomos* olduğunu göstermek içindir.¹⁸ Tyrannis'in yanı sıra onun yanında bulunanların vurgulanması yoluyla ise, bir yönetimi tiranlık olarak adlandırabilmek için yeterli olan unsurlar açıklanmış olur: "zalimlik" (ὠμότης), "kibir" (ὑβρις), "yasadışı" (ἀνομία) ve "düzensizlik" (στάσις).

Prodikos'ta Herakles'in iki yol arasında yaptığı seçim açıkça dile getirilmezken, Dion'da Herakles'in iki tepe arasındaki seçimi vurgulanarak dile getirilir: Herakles, Basileia'ya hayran olmuş, Tyrannis'i ise nefret uyandırıcı bulmuş ve onu ortadan kaldıracıcağını ifade etmiştir (or. 1.83). Ayrıca, Dion'da sadece Herakles'in krallıktan yana kullandığı seçim değil, bu seçimin sonucundaki kazanımları ve tutumu da Traianus'un örnek alması için özellikle belirtilir:

¹⁸ Moles, "The Kingship Orations," 329.

“...‘Herakles tiranlığı ve tiranı gördüğü her yerde cezalandırdı, Hellenler ve barbarlar arasında hepsini ortadan kaldırdı; öte yandan, nerede bir krallık ve kral görse onurlandırdı ve korudu’. Kâhin kadın böylece Herakles’in yeryüzünün ve insanoğlunun kurtarıcısı olduğunu çünkü ... zalim ve kötü insanları cezalandırdığını, aşırıya kaçan tiranları yok ederek güçlerini ortadan kaldırdığını ifade etti...” (or. 1.84).

Anlaşılan odur ki, Herakles krallık (Basileia) ve tiranlığın (Tyrannis) niteliklerine bizzat tanıklık ettikten sonra kendi iradesiyle krallığı seçmiş ve kendi seçimi sonucunda “yeryüzünün ve insanlığın kurtarıcısı” olmuştur. Dion Khryostomos’un tüm bu kurgusunun altında, Traianus’un Herakles’in izinden gitmesinin ve krallığı tiranlığa dönüştürecek unsurlardan uzak durmasının gerekliliği yatar. Bu durumda, Herakles’in Dion’un Traianus’un yönetici kimliğine ilişkin ideolojisini yansıtan bir örnek kimliğe dönüştüğü açıktır. Traianus selefi Domitianus’un yaptığı gibi kimi sapkınlıklara düşerek doğru yoldan ayrılmamalı; zalimlik, kibir, yasadızlık ve kargaşanın hüküm sürdüğü tiranca bir yönetim değil, adalet, düzen, barış, mantık ve yasanın hüküm sürdüğü kralca bir yönetim sürmelidir. Kısacası, Herakles’i örnek almalı ve Herakles’in yeniden vücut bulmuş hâli olmalıdır. Ayrıca, or. 1.84’te Herakles’in seçimiyle birlikte “yeryüzünün ve insanoğlunun kurtarıcısı” olmasının bu denli açık ve vurgulu bir şekilde ifade edilmesinin altında Dion’un Traianus’un Herakles gibi olması yönündeki beklentisinin yanı sıra, onun Herakles’in izinden gideceğine dair inancının yattığı da düşünülebilir. Nitekim, bu inanç, Dion’un kâhin kadından dinlediğini ifade ettiği Herakles *mythos*’unu aktarmadan önce, bu kadının kendisine söylediği sözlerden de açıkça anlaşılmalıdır: “senin için de tüm insanlık için de ... bu sıkıntılar çok uzun sürmeyecek” (or. 1. 55).

Dion’un tüm bu kurgusal eylemini basitçe izah etmek gerekirse, Prodikos’un kurgusuna öykünme yoluyla, iyi/yasal–kötü/yasal olmayan yönetimi eğitici ve ikna edici olacak şekilde mitolojiden bir örneği kullanarak didaktik dokunuşlarla sahnelediği söylenebilir.¹⁹ Bu sahnelemede, Herakles’in bir seçim yapmak üzere krallık ve tiranlığı simgeleyen iki tepayle karşı karşıya bırakılması, Basileia ile Tyrannis adındaki bu iki tepenin birbirine karşıt tasvirlerle sunulması, kurgusal olarak Prodikos’un Herakles’i Aretē ile Kakia’nın temsil ettiği iki yol ayrımında bıraktığı sahnenin ve sunumun bir benzeridir. Değişen en temel şey, hikâyenin siyasi terimlerle ve devlet yönetimine ilişkin kavramlar kullanılarak uyarlanmış olmasıdır.

¹⁹ “Dion’un iyi/yasal – kötü/yasal olmayan yönetimi eğitici ve ikna edici olacak şekilde mitolojiden örnekleri kullanarak izah ettiği” yönündeki düşünce için bk. Michael Trapp, “Meeting Different Needs The Implied Readers of the ‘Pythagorean’ Kingship Treatises,” *Ktēma: civilisations de l’Orient, de la Grèce et de Rome antiques* 45 (2020): 150.

II

Dion'un tematik açıdan Prodikos'un anlatısına öykündüğü Herakles *mythos*'unda, arka planda düşünsel bağlamda da bir öykünmenin varlığından söz edilebilir mi? Eğer böyle bir öykünmenin varlığı söz konusuysa, bunun Dion'un Traianus'u iyi/yasal yönetim sürmeye yönlendirme tasarısını başka bir boyuta taşıdığı söylenebilir mi? Başka bir deyişle, Dion'un Herakles *mythos*'unda görünen amacının yanı sıra başka bir amacının da olduğu kabul edilebilir mi? Bu soruları yanıtlayabilmek için, Prodikos'un anlatısının, hatta bu anlatının Ksenophon'un Sokratesi tarafından aktarıldığını ve aktarımı Ksenophon'un kendi amacı doğrultusunda metnine yerleştirdiğini de göz önünde bulunduracak olursak, Ksenophon'un bakış açısının da bir bütün olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Önce Ksenophon'un Sokratesi'nin, Prodikos'a ait "Herakles'in Seçimi"ni alıntılamaşının çıkış noktasına bakalım: Ksenophon'un *Sokrates'ten Anılar*'ının ikinci kitabının birinci bölümünde (*mem.* 2.1) Sokrates, birinci kitapta ele alınan "iradeli olma" (ἐγκράτεια) ve "beden zevklerine hâkim olma" konusunda (*mem.* 1.5–6) Aristippos'u ikna etmeye çalışır. Sokrates'in Aristippos'la soru-cevap şeklinde yürüttüğü diyalogunda, tartışmanın açılış konusunu "iki gençten birini yönetmeye yetkin olacak şekilde, ötekini ise yönetimde hak iddia etmeyecek şekilde nasıl eğitmek gerektiği" sorusu oluşturur (*mem.* 2.1.1). Sokrates iradeli olanların yönetime getirilmesi, bunu yapamayanların ise yönetimde söz hakkı almaması konusunda ikna olan Aristippos'a, kendisini bu iki sınıftan hangisine koyduğunu sorar (*mem.* 2.1.7). Aristippos'un kendini yönetmek isteyenlerin sınıfına sokmak istememesi (*mem.* 2.1.8), en kolay ve en zevkli yoldan yaşamak istediğini ifade etmesi (*mem.* 2.1.9) ve acıya katlanmak isteyen aptal olarak nitelendirmesi (*mem.* 2.1.17), Sokrates'in Prodikos'tan alıntılacağı Herakles'in seçimi konulu hikâyeyi aktarmasının çıkış noktasıdır.

Sokrates, Aristippos'a gevşekliğin ve anlık zevklerin bedene de ruha da hiçbir güç katmadığını; öte yandan, ciddi çalışmaların erdemli işlere ulaşmayı sağladığını ifade eder (*mem.* 2.1.20). Ardından, bu düşüncüyü desteklemek için gerçek mutluluğa giden yolun çalışma ve çabadan geçtiğini anlatan ve bu konudaki geleneksel anlayışı yansıtan üç kaynağa başvurur.²⁰ Birincisi, Hesiodos'un, tarafından haksızlığa uğradığı kardeşi Perses'e adaletten bahsettiği yerde, doğruluğun peşinden gitmesini salık verirken yaptığı biri kötülüğe diğeri erdeme giden iki yol tasviridir. Bu iki yol

²⁰ Hartmut Erbse, "Aristipp und Sokrates bei Xenophon (Bemerkungen zu Mem. 2,1)," *Würzburger Jahrbücher für die Altertumswissenschaft* 6 (1980): 9; Vivienne Gray, *The Framing of Socrates: The Literary Interpretation of Xenophon's Memorabilia* (Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 1998), 129.

tasvirinde kötülüğe giden yol düz ve kolay, erdemin yolu ise uzun, çetin ve sarp olarak nitelendirilir; erdeme giden yolda alın terinin varlığından söz edilir (Hes. *erg.* 287–292). İkincisi, Epikharmos’a ait özdeyişlerdir. Bu özdeyişlerde, tanrıların insanlara çabaları karşılığında nimetleri verdiği ve zor durumlarla karşılaşmamak için gevşekliğe özenmemek gerektiği dile getirilir (Epich. *fr.* 287). Sokrates’in Aristippos’a daha detaylı bir şekilde sunduğu son başvuru kaynağı ise, Prodikos’a ait Herakles’in seçimi konulu hikâyedir. Hikâyede, güzel şeyleri elde etmek için çalışma ve çabanın gerekliliği vurgulanmış; bu bağlamda, Kakia’nın Herakles’e zorluklardan uzak bir yaşamı, her şeyi en kolay yoldan elde etmeyi, bedenine ve ruhuna zahmet ve sıkıntı verecek şeylerden uzak olmayı vaat ettiği yol (*mem.* 2.1.23–26) “en zevkli”, “en kolay” ve “kısa” olan yol olarak nitelendirilirken (*mem.* 2.1.23; 29), Aretē’nin yolu “zorlu” ve “uzun” bir yol olarak nitelendirilmiştir (*mem.* 2.1.29).²¹ Bu zorlu ve uzun yolda çalışma ve çabanın gerekliliği, erdemin kişileştirilmiş hâli olan Aretē’nin Herakles’e sunduğu koşullu vaatlerle örneklendirilmiştir: Herakles, tanrıların ona karşı iyi niyetli olması için tanrıları saymalıdır; dostlarından sevgi görmek için dostlarına iyilik etmelidir; herhangi bir kent tarafından onurlandırılmak için o kente iyiliği geçmelidir...toprağın bol ürün vermesi için toprağı işlemelidir...bedeninin güçlü olması için bedenini kafaya hizmet etmeye alıştırmalı, yorularak ve ter dökerek çalıştırılmalıdır (*mem.* 2.1.28).

Aretē’nin vurguladığı gereklilikler Herakles’in seçmesi gereken/seçtiği kabul edilen erdem yolunun nitelikleridir ve aynı zamanda *kalokagathos*’un sahip olduğu yaşam şeklini tasvir eder.²² Nitekim Prodikos’un hikâyesinin ana fikri, Aretē’nin vatanseverliğin geleneksel standartlarını savunan ve ulusal sınırları gözetken bir figür olarak sunulmuş olduğu ve seçilmesi gerektiğidir.²³ Ksenophon da Sokrates aracılığıyla Prodikos’a ait “Herakles’in Seçimi”ni aktardığı ikinci kitap birinci bölümün (*mem.* 2.1) devamında eserinin tematik akışıyla bu ana fikri destekler görünmektedir. İlgili kısımda bir oğulun annesiyle nasıl ilişki kurması gerektiği ve ailesine saygılı olması gerektiği (*mem.* 2.2), erkek kardeşler arasındaki doğru ilişki (*mem.* 2.3), dostların değeri ve onları nasıl kazanmak gerektiği (*mem.* 2.4–6), örneklerle Sokrates’in dostlarına nasıl yardım ettiği (*mem.* 2.7–10) işlenir.²⁴ İkinci kitabın söz konusu tematik akışı, bu kitabın Ksenophon’un üçüncü kitabın ilk bölümünde (*mem.* 3.1–7) ele aldığı *polis* yöneticiliğinin nasıl olması gerektiğine ilişkin en temel ilkeleri

²¹ Krş. Hes. *erg.* 287–292: “Kötülüğü elde etmek hep kolaydır | Yolu düzdür, çok yakınımızda durur. | Ancak, erdemle aramıza ölümsüz tanrılar alın terini koymuşlardır, | Ona giden yol uzundur, çetindir, | En başta sarptır, ama biri tepesine ulaştı mı | Ne kadar zor olsa da, kolaylaşır”.

²² Galinsky, *The Herakles Theme*, 102.

²³ Matthew Fox, “The Constrained Man,” in: *Thinking Men: Masculinity and its Self-Representation in the Classical Tradition*, eds. Lin Foxhall and John Salmon (London/New York: Routledge, 1998), 14.

²⁴ İlgili bölümlerin tematik akışı için bk. Gray, *The Framing of Socrates*, 129–42.

(στοιχεῖα) ve bunun için gereken ahlaki ve sosyal koşulları özenle işlediğini göstermektedir.²⁵ Nitekim, Prodikos'un hikâyesinde Aretē siyasi bir temadan ziyade ahlaki bir temaya sahip görünse de, kapsamı gereği kolaylıkla siyasal düşünüş alanına da uyarlanabilecek durumdadır.²⁶ Dolayısıyla, Prodikos'un böyle bir amacı olsun veya olmasın, Ksenophon'un Sokratesi'nin Prodikos'un hikâyesini aktararak, hazla (ἡδονή) ve aldaticılıkla (ἐξαπατήσω) ilişkilendirilen Kakia'nın zıtlığı çerçevesinde çalışma (πόνος), çaba (ἐπιμέλεια) ve hakikatle (ἀληθεία) ilişkilendirilen Aretē yoluyla yalnızca güzel işlerin çalışma ve çabadan geçtiğini değil, aynı zamanda Aretē'nin yolundan giden ve Aretē'nin belirttiği niteliklere sahip kişilerin yönetici sınıfına girebileceğini de ima ettiği düşünülebilir. Bu, *mem.* 2.1.7'de Sokrates'in Aristippos'a kabul ettirdiği "iradeli olanların yönetime getirilmesi, bunu yapamayanların ise yönetimde söz hakkı almaması" düşüncesinin de bir sağlamasıdır.

O halde Ksenophon'un Sokratesi'nin Prodikos'un "Herakles'in Seçimi"ni aynı zamanda "yönetim sanatı"yla (*basilikē tekhnē*) ilişkili bir *paradeigma* olarak değerlendirdiği ve sunduğu da düşünülebilir mi?

Bu soruya yanıt verebilmek için *eudaimonia* ile *basilikē tekhnē* arasındaki bağlantıyı da ele almak gerekir: Prodikos'un hikâyesinde Aretē'nin ve Kakia'nın Herakles'e sunduğu yolların varış noktası *eudaimonia* olarak gösterilir (*mem.* 2.1.26; 29; 33). Öyle ki, hikâyenin sonunda Aretē Herakles'e "böyle çabalarsan gıpta uyandıracak bir mutluluk kazanabilirsin" diyerek konuşmasını sonlandırır (*mem.* 2.1.33). Aretē ve Kakia'nın Herakles'e *eudaimonia*'yı vaat etmesinden ve Aretē'nin kapanış cümlesinden dolayı *eudaimonia* kavramının hikâyede önemli bir konumda olduğunu belirten Kurke (2011, 296), Ksenophon'un Sokratesi'nin *basilikē tekhnē*'yi *eudaimonia* olarak adlandırmasına (*mem.* 2.1.17) dikkat çeker. Ancak, yine de Prodikos'un hikâyesinde *eudaimonia*'nın siyasal vurgusunun pek olmadığını; daha ziyade Ksenophoncu yaklaşımın tipik unsurları olan "tanrılardan iyi niyet görme", "dostlar tarafından sevilme" ve "kent tarafından onurlandırılma" eylemlerini barındırdığını ifade eder. Xen. *mem.* 2.1–3.7'nin tematik şemasını çıkararak Gray, Prodikos'un *mem.* 2.1'de aktarılan hikâyesinin Sokrates'in *mem.* 1.5'te ele almaya başladığı *enkrateia*'nın sonuca bağlanmasında kullanıldığını düşünmekte, ancak *eudaimonia*'nın siyasal vurgusunun olduğuna dair bir bağlantıdan söz etmemektedir.²⁷ Öte yandan, aslında, çalışma ve çabanın gerekliliğinin Prodikos'a ait bir anlatıyla uzun uzadıya pekiştirilmesi, Sokrates'in Aristippos'a yönelttiği "kişiyi yönetmeye yetkin olacak şekilde nasıl eğitmek gerektiği" (*mem.* 2.1.1) sorusunun bir basamağı olarak varılan "iradeli olanın

²⁵ Kurke, *Aesopic Conversations*, 293. Dorion da benzer şekilde, "Herakles'in Seçimi"nde vurgulanan değerlerin *polis*'te yaşatılan değerler olduğunu ve Prodikos'un Sokrates'in düşünce biçimiyle uyumlu olduğunu düşünmektedir; Dorion, "Héraklès entre Prodicos," 107.

²⁶ David M. Johnson, "Aristippus at the Crossroads: The Politics of Pleasure in Xenophon's *Memorabilia*," *Polis* 26 (2009): 212.

²⁷ Gray, *The Framing of Socrates*, 56.

yönetime getirilmesi, bunu yapamayanların ise yönetimde söz hakkı olmaması” fikrinin (*mem.* 2.1.7) getirdiği bir sorunun yanıtı olmaya çalışmıştır. Prodikos’un hikâyesiyle birlikte, iradeli olma erdeminin, hazla değil, çalışma, çaba ve alın teriyle ilişkili olduğu görüşü pekişmiş ve bedensel hazlarla ilişkilendirilen Kakia’nın karşısında bedeni zihnin boyunduruğu altına sokmayı vurgulayan Aretē’nin seçilmesinin gerekliliği anlaşılmıştır. Prodikos’un hikâyesinde çalışma ve çabayla ilişkili olan Aretē’nin, varış noktası olarak gösterilen *eudaimonia*’ya ulaşmanın gerçek yolu olarak sunulması ve *mem.* 2.1.33’te Aretē’nin Herakles’e çaba gösterdiği takdirde mutluluğu elde edebileceğini söylediği ifadesinden de hareketle, çalışma-çaba ve dolayısıyla iradeli olma, yani *enkrateia* ile *eudaimonia* arasında bir ilişkinin var olduğu sonucu çıkarılabilir. Diğer yanda, Sokrates’in *mem.* 2.1.17’de *eudaimonia* olarak nitelendirdiği *basilikē tekhnē* konusunda eğitilenlerin açlık, susuzluk, uykusuzluk gibi pek çok zorluğa gönüllü olarak katlanması gerektiğini, gevşeklik ve anlık zevklerin ruha da bedene de hiçbir güç katmadığını ifade etmesi, *basilikē tekhnē*’nin *enkrateia*’yla olan ilişkisini gösterir. Ksenophon’un Sokratesi’nin *eudaimonia* olarak kabul ettiği *basilikē tekhnē*’nin *enkrateia*’yla olan ilişkisinin, Prodikos’un hikâyesinde sunulan *eudaimonia* ve Aretē’nin bir parçası olan çalışma, çaba arasındaki bağlantıyla paralel gittiği söylenebilir.²⁸ Bu durumda, Prodikos’ta *eudaimonia*’ya varmanın bir yolu olarak sunulan Aretē’nin vurguladığı erdemlerin özü olan hazdan uzak, çalışma ve çaba ile iç içe olma eyleminin Ksenophon’un Sokrates’i tarafından *enkrateia*’yla ilişkilendirildiği ve yönetmeye yetkin olacak kişinin sahip olması gereken erdemler arasında görüldüğü düşünülebilir.²⁹ Dolayısıyla, Aretē’nin değerlerinin yönetim sanatını kusursuz kılmaya yarayan bazı temel ahlaki erdemleri içerdiği, *enkrateia* – *basilikē tekhnē* – *eudaimonia* ilişkisini olağan kıldığı ve bu nedenle, Prodikos hikâyesini birincil olarak siyasal bağlamda oluşturmamış olsa bile, hikâyesinin Ksenophon tarafından yönetim sanatıyla da ilişkilendirildiği söylenebilir. Çünkü Dorion’un belirttiği üzere, Ksenophoncu *basilikē tekhnē*, yani “yönetim sanatı”, önce kişinin kendi kendisinin yöneticisi olmasını sağlayarak onun hazın etkisi altında kalıp yanlış kararlar almasına engel olur; kişi böylece kendinin yöneticisi olduktan sonra, başkalarını iyi bir şekilde yönetme yetkisine sahip olabilir.³⁰

²⁸ Dorion da “Herakles’in Seçimi”nin odak noktasının *enkrateia* olduğunu belirterek, bu düşünceyi destekler görünmektedir; Dorion, “Héraklès entre Prodicos,” 96. Hatta Dorion, Prodikos’un “Herakles’in Seçimi”nde vurgulanan değerlerin aslında Sokrates ve Ksenophon tarafından savunulan temel ahlaki savların bir tür özeti olduğunu belirtmekte ve Ksenophon’un eserinde aktarılan “Herakles’in Seçimi”nin Ksenophon’a ait olduğunu düşünmektedir; Dorion, “Héraklès entre Prodicos,” 105.

²⁹ Prodikos’un Ksenophon tarafından “bilge” (σοφός) olarak adlandırılan (*Xen. mem.* 2.1.21; *symp.* 4.62) tek sofist olduğuna dikkat çeken Dorion, Prodikos gibiler tarafından savunulan fikirlerin Sokrates’in fikirleriyle uyum içinde olduğunu belirtir; Dorion, “Héraklès entre Prodicos,” 107.

³⁰ Louis-André Dorion, “Xenophon’s Socrates,” in: *A Companion to Socrates*, eds. Sara Ahbel – Rappe and Rachana Kamtekar (Oxford: Wiley-Blackwell, 2009), 101.

O halde Aretē'nin yolunu seçerek Kakia'nın sunduğu hazlarla dolu yaşamı tercih etmeyen ve çalışma ile çabayı kabul ettiği farz edilen Herakles, aynı zamanda iradeli olma erdemine yani *enkrateia*'ya sahip olan Herakles'tir. Dolayısıyla, aynı Herakles, – Ksenophon'un Sokratesi'nin, bu hikâyeyi *mem.* 2.1.7'de Aristippos'a kabul ettirdiği "iradeli olanın yönetime getirilmesi" fikrinin sağlaması olarak sunduğunu kabul edecek olursak – yönetim sanatına ilişkin bazı temel ahlaki erdemleri de seçmiş olarak kabul edebileceğimiz Herakles'tir.³¹ Bu Herakles, "hazlardan en uzak olan insanı en güçlü insan" olarak tanımlayan (*or.* 8.24) Dion'un, Traianus'a rol model olarak sunduğu Herakles'iyile de uyum içindedir. Nitekim, Dion'un anlayışına göre de ancak Prodikos'un Aretē'sinin vurguladığı değerlere sahip olan bir karakter, adalet, düzen, yasa, mantık gibi siyasi erdemleri yaşatan Herakles'in izinden gidebilir. Dion bu fikirle hareket etmiş olmalıdır ki, *mythos*'unun ana karakteri olan Herakles'i henüz Basileia ve Tyrannis ile karşı karşıya bırakmadan önce, "kendine yeten", "çalışma konusunda herkesi geride bırakan" biri olarak tasvir etmiş (*or.* 1.63) ve "haz peşinde olmadan bir yönetim sürmek istediğini" belirtmiştir (*or.* 1.65). Bu durumda, Prodikos'un "Herakles'in Seçimi"nde ön plana çıkan kavramların Dion'un Herakles *mythos*'unda yerini öncelikli olarak devlet yönetimine ilişkin adalet, düzen, yasa, mantık gibi siyasi kavramlara bırakmış olması, onun Herakles örneğiyle sunduğu ideal kral tasvirinde Prodikos'un ve Ksenophon'un düşüncesinden farklı bir düşüncüyü yansıttığını göstermez. Ksenophon'un bir kişinin erdeminin sağlaması olarak gördüğü ve o kişinin ev halkını yönetmesini ve siyasi veya askerî sorumluluklar üstlenmesini sağlayan bir unsur olarak kabul ettiği *enkrateia*³² ile Prodikos'un "Herakles'in Seçimi"nde vurgulandığı üzere erdemini hazlardan uzak durmayla ve çalışmayla ilişkili, erdemsizliğin ise hazlarla ilişkili olduğu fikri Dion'un ideal kral tasavvurunda bütünleşmiştir. Nitekim, Dion'un Herakles *mythos*'u, bu *mythos*'un yer aldığı ve bağlantılı olduğu birinci krallık söylevinin ilk kesiti ve yine muhatabının, ideal kral olma yolunda eğitmeye çalıştığı Traianus olduğu kabul gören³³ diğer krallık söylevleri (*or.* 2; 3; 4), Prodikos'ta ve Ksenophon'da – yukarıda sözünü ettiğimiz çerçevede – vurgulanan ahlaki erdemlerin varlığıyla iç içedir. Herakles *mythos*'una ve krallık söylevlerine bir bütün olarak bakıldığında, Dion'un tasavvurundaki ideal kral; "çoğunluğun hazza düşkünlüğünden daha çok çalışmaya düşkün",³⁴ "çalışmaya düşkün",³⁵ "çalışma

³¹ Herakles'in Kakia ile Aretē arasındaki seçiminin aslında tiranlık ve krallık arasında bir seçim olduğuna ve Kakia'nın Ksenophon'da tiranlıkla, Aretē'nin ise krallıkla ilişkili olduğuna dair bk. Vana Nicolaidou–Kyrianiidou, "Prodicos et Xenophon, ou la Choix d'Heracles entre la Tyrannie et la Loyaute," in *Kea-Kythnos: History and Archaeology: Proceedings of an International Symposium (Kea-Kythnos, 22-25 June 1994)*, eds. Lina G. Mendoni – Alexander Mazarakis Ainian (Athens, 1998).

³² Dorion, "Xenophon's Socrates," 102.

³³ Tim Whitmarsh, *Greek Literature and the Roman Empire: The Politics of Imitation* (Oxford: Oxford University Press, 2001), 187–88.

³⁴ Dion Chrys. *or.* 1.21: φιλόπονος.

³⁵ Dion Chrys. *or.* 1.34; 3.85: φιλόπονος.

konusunda herkesi geride bırakan”,³⁶ “iradeli olan”,³⁷ “kendine yeten”,³⁸ “hazların insanı yıkıma uğrattığını bilen”,³⁹ “haz peşinde olmadan bir yönetim sürmek isteyen”,⁴⁰ “hazlardan uzak durması gereken”⁴¹ olarak tasvir edilir. İdeal kralın tam tersi olarak; “ruhu hazlara bulanmış”,⁴² “hazlar konusunda doyumсу”,⁴³ “haz düşkün”⁴⁴ gibi sıfatlar ise bir tirana ilişkindir (or. 3.41). Bu tablo, Dion’un “haz düşkünlüğü”nü tiranlıkla, “çalışkanlık”ı ise krallıkla ilişkilendirdiğini açıkça gösterir. Dion’un haz düşkünlüğünü tiranlıkla, çalışkanlığı krallıkla ilişkilendirmesi fikri, felsefi açıdan şu şekilde değerlendirilmektedir: Hazlar bencil bir doğayı gerektirdiğinden, çalışmaya düşkün olma erdemi dayanıklılık ve kendine hâkim olma gibi erdemleri gerektirir. Bir kral, kendini hazlara kaptırırsa, kendi ihtiyaçlarını başkalarının ihtiyaçlarının önüne koymak durumunda kalır ve bencilleşerek özgecil tutumundan uzaklaşır.⁴⁵ Bu bağlamda, Ksenophon’un Sokratesi’nin Prodikos’un hikâyesiyle örneklendirerek vurguladığı üzere⁴⁶ hazlarla dolu bir yaşamı değil, *enkrateia*’ya sahip olarak çalışmayı tercih eden kişinin yöneticilik yapabileceği fikri ile Sokrates’in hem ahlaki hem siyasi bağlamda kullandığı *basilikē tekhnē* anlayışı ve bununla ilişkili olarak ancak kendi kontrolünü sağlayan kişinin bir devleti yönetebileceği inancının⁴⁷ Dion’da da görüldüğü söylenebilir.⁴⁸

Sonuç olarak; M.Ö. V. yüzyılda sofist Prodikos’un oluşturduğu “Herakles’in Seçimi”nin yüzyıllar sonra Dion Khrysostomos tarafından Traianus’u/Roma İmparatoru’nu kusursuz bir yönetici yapma yolunda eğitime tasarının bir parçası olarak yeniden kurgulanması Dion’un Traianus ideolojisini de gün ışığına çıkarmıştır. Dion’un Herakles *mythos*’u incelendiğinde ve tüm krallık söylevleriyle bir bütün olarak değerlendirildiğinde, bu ideolojinin Prodikos’un hikâyesinde Herakles’le örneklendirerek yer verdiği ahlaki açıdan ideal kişi tasviri ve Ksenophon’un düşüncesinde yer alan, ahlaki açıdan ideal olan kişinin ideal yönetici olabileceği fikriyle uyumlu olduğu görülmektedir. İncelememiz sonucunda ortaya şu tablo çıkmıştır: Prodikos’un/Ksenophon’un

³⁶ Dion Chrys. or. 1.63: ...πάντων μάλιστα ἐπόνει...

³⁷ Dion Chrys. or. 3.58; 85: ἐγκράτης.

³⁸ Dion Chrys. or. 1.63: αὐτουργός.

³⁹ Dion Chrys. or. 1.21: ἐπίσταται γὰρ ὅτι αἱ μὲν ἡδοναὶ τοὺς αἰεὶ συνόντας τὰ τε ἄλλα λυμαίνονται.

⁴⁰ Dion Chrys. or. 1.65: ...βουλόμενον ἄρχειν αὐτόν, οὐ τῶν ἡδονῶν...ἐπιθυμοῦντα...

⁴¹ Dion Chrys. or. 3.59: τῶν ἡδονῶν ἀφεκτέον.

⁴² Dion Chrys. or. 1.13: ...τὴν ψυχὴν τεταραγμένην...ἡδοναῖς...

⁴³ Dion Chrys. or. 2.75: ἀπληστος ἡδονῶν.

⁴⁴ Dion Chrys. or. 3.40: φύληδονος.

⁴⁵ David Konstan, “Friendship and Monarchy: Dio of Prusa’s Third Oration on Kingship,” *Symbolae Osloenses* 72 (1997): 133.

⁴⁶ Johnson, Prodikos’un hikâyesinin Ksenophon’un düşünceleriyle paralel olduğunu düşünmektedir; Johnson, “Aristippus at the Crossroads,” 212.

⁴⁷ Dorion, “Xenophon’s Socrates,” 102.

⁴⁸ Dion’un, kynik *paideia*’nın özünü oluşturan ἄρχειν ἑαυτοῦ = ἄρχειν ἀνθρώπων düşüncesini benimsediğine dair bk. Dion Chrys. or. 62.1.

düşünüşündeki erdemsizlik (Kakia)/haz, Dion'un kurgusunda tiranlık (Tyranis) ile; Prodikos'un/Ksenophon'un düşünüşündeki erdem (Aretē)/çalışma-çaba/iradeli olma ise, Dion'da krallık (Basileia) ile eşleşir. Bu tablo, Dion'un Prodikos'un "Herakles'in Seçimi" üzerine yeni bir "Herakles'in Seçimi" kurgularken, Prodikos'a hem tematik hem de düşünsel bağlamda öykünmesinin yanı sıra, Prodikos'un "Herakles'in Seçimi"ne metninde yer veren Ksenophon'un bakış açısına da öykündüğünü açıkça göstermektedir.

Dion'un ideal bir kralı tasvir etmeye çalışırken Prodikos ve Ksenophon'a öykünmesi ve dolayısıyla hem Herakles *mythos*'unda ve bu *mythos*'un bir parçası olduğu birinci krallık söylevinde, hem de diğer krallık söylevlerinde Traianus'a sunduğu öğretilerin Hellen bilgeliğine özgü temel öğretiler olması, Dion'un tasavvurunda kusursuz bir yönetici olmanın başat kuralının M.Ö. V. ve IV. yüzyıllara özgü Hellen kültürleşmesinden geçtiğini gösterir. Böylece, Dion'un Traianus'un yönetici kimliğine ilişkin ideolojisi de daha açık bir hâle gelmiş olur: Traianus, M.Ö. V. ve IV. yüzyılların tasvirindeki ideal krala öykünmelidir. Dion'un Traianus'u kusursuz bir yönetici olma konusunda eğitmeye çalışırken, arka planda aynı zamanda Roma imparatoruna kusursuz bir yönetici olmanın yolunun Hellen bilgeliğinden geçtiğini göstermesi, Hellen değerlerini Roma egemenliğine karşı bir güç olarak sunduğunu da düşündürülebilir.

KAYNAKÇA

- Anderson, Graham. "Some Use of Storytelling in Dio." In *Dio Chrysostom: Politics, Letters and Philosophy*, edited by Simon Swain, 143–60. Oxford: Oxford University Press, 2000.
- Athen. *deip.* (Athenaios, *deipnosophistae*) = *Athenaeus. The Deipnosophists*. Translated by Charles Burton Gulick. Cambridge, MA: Harvard University Press/ London: William Heinemann, 1927.
- Diels/Kranz = Diels, Hermann – Kranz, Walther, eds. *Fragmente der Vorsokratiker* 1960.
- Dion Chrys. *or.* (Dion Khrysostomos, *Orationes*; 1: Περὶ βασιλείας α΄; 2: Περὶ βασιλείας β΄; 3: Περὶ βασιλείας γ΄; 4: Περὶ βασιλείας δ΄; 5: Λιβυκὸς μῦθος; 8: Περὶ ἀρετῆς) = *Dio Chrysostom: Discourses 1–11*. Translated by James Wilfred Cohoon. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1932 (*The Loeb Classical Library*).
- (Dion Khrysostomos, *Orationes*; 32: Πρὸς Ἀλεξανδρεῖς) = *Dio Chrysostom: Discourses 31–36*. Translated by James Wilfred Cohoon and Henry Lamar Crosby. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1940 (*The Loeb Classical Library*).
- (Dion Khrysostomos, *Orationes*; 62: Περὶ βασιλείας καὶ τυραννίδος; 72: Περὶ τοῦ σχήματος) = *Dio Chrysostom: Discourses 61–80*. Translated by H Henry Lamar Crosby. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1951 (*The Loeb Classical Library*).
- Dorion, Louis-André. "Héraklès entre Prodicos et Xénophon." *Philosophie antique* 8 (2008):85–114.

- Dorion, Louis-André. "Xenophon's Socrates." In *A Companion to Socrates*, edited by Sara Ahbel – Rappe and Rachana Kamtekar, 93–109. Oxford: Wiley-Blackwell, 2009.
- Epich. fr. (Epikharmos, *Fragmenta*) = Kaibel, Georg, ed. *Comicorum Graecorum Fragmenta*, Vol. 1, Fasc. 1 (*Doriensium Comoedia Mimi Phlyaces*). Berlin: Weidmann, 1958.
- Erbse, Hartmut. "Aristipp und Sokrates bei Xenophon (Bemerkungen zu Mem. 2,1)." *Würzburger Jahrbücher für die Altertumswissenschaft* 6 (1980): 7–19.
- Fox, Matthew. "The Constrained Man." In *Thinking Men: Masculinity and its Self-Representation in the Classical Tradition*, edited by Lin Foxhall and John Salmon, 6–22. London/New York: Routledge, 1998.
- Galinsky, G. Karl. *The Herakles Theme: The Adaptations of the Hero in Literature from Homer to Twentieth Century*. Oxford: Blackwell, 1972.
- Gray, Vivienne. *The Framing of Socrates: The Literary Interpretation of Xenophon's Memorabilia*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 1998.
- Gray, Vivienne. "The Linguistic Philosophies of Prodicus in Xenophon's Choice of Heracles?." *The Classical Quarterly* 56, no. 2 (2006): 426–35.
- Hdt. (Herodotos, *Historiae*) = *Herodotus, The Persian Wars*. Vol. I. Translated by Alfred Denis Godley. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1920 (*The Loeb Classical Library*).
- Hes. erg. (Hesiodos, *opera et dies*) = *Hesiod. Theogony, Works and Days, Testimonia*. Translated by Glenn W. Most. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2018 (*The Loeb Classical Library*).
- Johnson, David M. "Aristippus at the Crossroads: The Politics of Pleasure in Xenophon's *Memorabilia*." *Polis* 26 (2009): 204–22.
- Jones, Christopher P. *The Roman World of Dio Chrysostom*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978.
- Konstan, David. "Friendship and Monarchy: Dio of Prusa's Third Oration on Kingship." *Symbolae Osloenses* 72 (1997): 124–43.
- Kuntz, Mary. "The Prodikeyan 'Choice of Herakles' A Reshaping of Myth." *The Classical Journal* 89, no. 2 (1994): 163–81.
- Kurke, Leslie. *Aesopic Conversations: Popular Tradition, Cultural Dialogue and The Invention of Greek Prose*. Princeton/Oxford: Princeton University Press, 2011.
- Moles, John L. "The Date and Purpose of the Fourth Kingship Oration of Dio Chrysostom." *Classical Antiquity* 2 (1983): 251–78.
- Moles, John L. "The Kingship Orations of Dio Chrysostom." *Papers of the Leeds International Latin Seminar* 6 (1990): 297–375.
- Moles, John L. "The Thirteenth Oration of Dio Chrysostom: Complexity and Simplicity, Rhetoric and Moralism, Literature and Life." *The Journal of Hellenic Studies* 125 (2005): 112–38.
- Nicolaidou–Kyrianiidou, Vana. "Prodicos et Xenophon, ou la Choix d'Heracles entre la Tyrannie et la Loyauté." In *Kea-Kythnos: History and Archaeology: Proceedings of an International Symposium (Kea-Kythnos, 22-25 June 1994)*, edited by Lina G.

- Mendoni – Alexander Mazarakis Ainian, 81–98. Athens, 1998.
- Philostr. *soph.* (Philostratos, *Vitae Sophistarum*) = Kayser, Carl Ludwig, ed. *Flavii Philostrati Opera*. Vol. II. Leipzig: Teubner, 1871.
- Plat. *Gorg.* (Platon, *Gorgias*) = *Plato: Lysis. Symposium. Gorgias*. Translated by Walter Rangeley Maitland Lamb. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1925 (*The Loeb Classical Library*).
- Plat. *symp.* (Platon, *symposium*) = *Plato: Lysis. Symposium. Gorgias*. Translated by Walter Rangeley Maitland Lamb. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1925 (*The Loeb Classical Library*).
- Radt, Stefan. *Tragicorum Graecorum Fragmenta*. Vol. 4: Sophocles. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1999.
- Said, Suzanne. "Dio's Use of Mythology." In *Dio Chrysostom: Politics, Letters and Philosophy*, edited by Simon Swain, 161–86. Oxford: Oxford University Press, 2000.
- Sansone, David. "Heracles at the Y." *The Journal of Hellenic Studies* 124 (2004): 125–42.
- Sansone, David. "Xenophon and Prodicus' Choice of Heracles." *The Classical Quarterly* 65, no. 1 (2015): 371–77.
- Sheppard, Anthony R. R. "Dio Chrysostom: The Bithynian Years." *L'Antiquité Classique* 53 (1984): 157–73.
- Snell, Bruno. *The Discovery of the Mind*. Translated by Thomas G. Rosenmeyer. New York: Harper & Row, 1960.
- Stafford, Emma. "Vice or Virtue? Heracles and The Art of Allegory." In *Herakles and Hercules: Exploring A Graeco-Roman Divinity*, edited by Louis Rawlings and Hugh Bowden, 71–96. Swansea: The Classical Press of Wales, 2005.
- Trapp, Michael. "Meeting Different Needs The Implied Readers of the 'Pythagorean' Kingship Treatises." *Ktèma: civilisations de l'Orient, de la Grèce et de Rome antiques* 45 (2020): 143–60.
- TrGF = Radt, Stefan ed. *Tragicorum Graecorum Fragmenta*. Vol. 4: *Sophocles*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1999.
- Whitmarsh, Tim. *Greek Literature and the Roman Empire: The Politics of Imitation*. Oxford: Oxford University Press, 2001.
- Wilamowitz-Moellendorff, Ulrich von. *Euripides' Herakles*. Berlin: Weidmann, 1895.
- Xen. *mem.* (Ksenophon, *memorabilia*) = Marchant, Edgar Cardew, ed. *Xenophontis opera omnia*. Vol. 2. Oxford: Clarendon Press, 1921; Ksenophon. *Sokrates'ten Anılar*. Çeviren: Candan Şentuna. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1994.
- Xen. *symp.* (Ksenophon, *symposium*) = *Xenophon: Memorabilia. Oeconomicus. Symposium. Apology*. Translated by Edgar Cardew Marchant and Otis Johnson Todd. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2013 (*The Loeb Classical Library*).